

Edebiyatımızda Başlıca Akımlar

– erd44 · 11 Ağustos 2021

Edebiyat evrimi Klasisizm, Romantizm ve Realizm olmak üzere 3 edebi akımın etkisinde gelişme kaydetmiştir. Klasisizm, Romantizm ve Realizm bugünkü Batı uygarlığının dil, edebiyat ve eğitim öğretmenleri oldular. Sağduyuya uymayan bir anlatımın hiçbir anlamı ve değeri yoktu ve bu yüzden hiçbir şey gerçekten daha güzel değildi.

“KLASİSİZM tam anlamıyla aydınlanma çağının kapılarını aralamıştır” (İnal, 1981, s. 34). Bu akım 16. yüzyılın sonlarında özellikle Fransa’da ortaya çıkmış, eski Grek ve Latin edebiyatlarını örnek almış, akıl ve sağduyuya önem vermiş, gerçeği ve doğayı akıl yoluyla incelemeye çalışmış, doğallığı ve gerçekliği temel almıştır. Aristo, felsefeye ve metafiziğe mantık kapısından gidilebileceğini söylemiştir.

Klasisizm, 1839’dan yani Tanzimat’tan otuz yıl kadar sonra klasiklerden yapılan tercüme yoluyla edebiyatımıza yansımıştır: Ahmet Vefık Paşa’nın Moliere’den tercüme ve uyarlamaları; Şinasi ve Rezaizade Mahmut Ekrem’in La Fontaine’den tercümeleri ayrıca Reşit Bey’in Racine’den yaptığı tercüme klasik akımın edebiyatımızdaki ilk yankıları kabul edilir. Özellikle Şinasi çağdaşlarından açık ara sıyrılarak Avrupa’nın gerçekleştirdiği gelişmenin özünü akıl ve kanunda bulur.

Toplumsal sıkıntılar, siyasi baskılar ve klasisizmin sanatçıyı zor durumda bırakan kuralcılığı

ROMANTİZMİN ortaya çıkmasının sebepleri arasındadır. Dolayısıyla ilk kez bir edebî akım başka bir edebî akıma tepki olarak doğmuştur. “Romantizmle birlikte klasisizmin katı kuralları kırılmış, edip ve şairler istedikleri gibi coşkun ruh hallerini eserlerine aksettirmek imkânı bulabilmişlerdir”

Şemsettin Sami’nin “Taaşuk-ı Tal’at ve Fitnat”; Namık Kemal’in “İntibah” ve “Cezmi”, Ahmet Mithat Efendi’nin ise bu sahada büyük bir sayıya varan eserleriyle başlayan yerli romanlar, günümüze kadar önemli bir gelişme gösterir (Özön, 1985, s.111) “Söz gelimi Balzac ve Flaubert gibi romancıların, realizm anlayışlarına gerektiği zaman romantizm de karıştırdıkları için ölmez eserler bıraktıklarına şüphe yoktur” (Perin, 1943, s.140). “

Tabiata olan geniş sadakat anlayışı ile REALİZM, şüphesiz, hem plastik sanatların hem de edebiyatın eleştirel ve yaratıcı geleneğinin temel akımıdır. Türk edebiyatında ise, anlatım yöntemi olarak çeşitli akımlardan bahsedebilirsek de, daha çok siyasi, sosyal ve kültürel değişime bağlı olarak ortaya çıkan toplulukları ve edebiyat kuramlarını kısaca ele alalım.

DİVAN (ZÜMRE) EDEBİYATI;13. ve 19. yüzyıllar arasında, Arap ve Fars edebiyatlarından temel alan ve Anadolu’da etkili olan Divan edebiyatı, İslam kültürünün özelliklerini yansıtır. Şairler eserlerini Divan isimli bir kitapta topladıkları için bu ismi taşır. Divan edebiyatı, İslamiyet’in kabulünün ardından ortaya çıktığı için dinsel içerikli dünya görüşünden temel alır. Tasavvuf ve dinle ilişkili konular Divan edebiyatında büyük yer kaplar.

HALK EDEBİYATI: Kökeni İslamiyet’in kabulünden öncesine dayanır. Genellikle sözlü olarak icra edilmiştir. Halk edebiyatı, tasavvuftan beslenen, tarikatlara bağlı ozanları kapsayan Tekke (dini-

tasavvufi) edebiyatı, aşık tarzı halk edebiyatı ve anonim halk edebiyatı olarak üç başlıkta incelenebilir.

TANZİMAT EDEBİYATI: Dođudan Batıya yönelmenin başlangıcı sayılır.Şinasi ile Agah Efendi tarafından çıkarılan Tercüman-ı Ahval gazetesi Tanzimat edebiyatının başlangıcı kabul edilir.19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Tanzimat edebiyatıyla roman, anı, eleştiri, makale, öykü ve tiyatro gibi yeni türler edebiyata girmeye ve bu türlerin ilk örnekleri verilmeye başlanmıştır.Divan edebiyatında da yer alan şiir ve mektup gibi türler ise, Batı anlayışına göre yeniden düzenlenmiştir.Avrupalı yazarlardan etkilenen ilk Tanzimat yazarları toplum için sanat anlayışında vatan, hürriyet ve adalet konularına ağırlık verirken ikinci dönem Tanzimat yazarları bireysel konulara yönelmiş ve sanat için sanat anlayışını takip etmişlerdir.Birinci dönem Tanzimat edebiyatı temsilcilerine; Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal ve Ahmet Mithat Efendi örnek verilebilir. İkinci dönem temsilcilerine ise; Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit Tarhan ve Sami Paşazade Sezai örnek verilebilir.Bu dönemde Batıda gerçekçilik (Realizm) akımı hakimken Türk edebiyatı, romantizmin etkisindedir.

HAVZA EDEBİYATI YA DA NEV YUNANİLİK: Nev Yunanilik ya da Havza edebiyatı düşüncesinin amacı, Eski Yunan ve Latin klasikleri örnek alınarak bu doğrultuda eserler ortaya koymaktır. Havza edebiyatının en önemli isimleri Yahya Kemal Beyatlı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Salih Zeki Aktay'dır. Beyatlı'nın Sicilya Kızları ve Biblos Kadınları şiirleri ile Karaosmanoğlu'nun Siyah Saçlı Yabancı ile Berrak Gözlü Genç Kızın Sözleri isimli yazısı bu anlayışla kaleme alınmış eserlerdir.

NAYİLER:Nayiciler, gerçek Türk edebiyatının üslup,içerik ve zihniyet olarak 13.yüzyıl Anadolu'sunda eser veren Mevlana ve Yunus ekolünün yeniden geliştirilip günümüze uyarlanmasını savunmuşlardır. Nayi, kelime manası olarak ney üfleyen-çalan (neyzen) anlamına gelir.1911-17 yılları arasında, Rubab dergisi çevresinde bir araya gelmiş bir edebiyat topluluğudur. Türk edebiyatında Milli edebiyat hareketinin ortaya çıkmasına ön ayak olmuşlar, ancak kısa sürede dağılmışlardır.Topluluğun en önemli isimleri Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy, Selahattin Enis ve Orhan Seyfi Orhon'dur.

SERVET-İ FÜNUN YA DA EDEBİYAT-I CEDİDE:

Edebiyat-ı Cedide, Servet-i Fünun dergisi yazarlarının Batı edebiyatı etkisiyle geliştirdikleri bir edebiyat hareketidir. Edebiyat-ı Cedide ile birlikte Dođu edebiyatından büyük ölçüde uzaklaşmıştır. Servet-i Fünun yazar ve şairleri, gerçekçilik ve doğalcılık akımları arasındaki ayrımı net bir şekilde ortaya koymuşlardır.Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Hüseyin Suat Yalçın, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Cahit Yalçın, Mehmet Rauf ve bağımsız yazarlardan Hüseyin Rahmi Gürpınar ile Ahmet Rasim Edebiyat-ı Cedide'nin en önemli temsilcileridir.

FECR-İ ATİ: Meşrutiyet yıllarında ortaya çıkan Fecr-i Ati topluluğu, belirli ilkeler çevresinde birleşen yazarlardan oluşur. 24 Şubat 1909'da sanat anlayışlarını, amaç ve ilkelerini bir bildiriyle açıklamışlardır.Türk edebiyatında ilk edebi bildiriği yayımlayanlar Fecr-i Aticilerdir.Edebiyat-ı Cedide topluluğuna tepki olarak ortaya çıkmışlardır. Ahmet Haşim, Tahsin Nahit, Hamdullah Suphi, Refik Halit

Karay, Ali Canip Yöntem, Fuat Köprülü ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu en bilinen temsilcilerindendir.

MİLLİ EDEBİYAT, GENÇ KALEMLER YA DA YENİ LİSAN HAREKETİ: 19. yüzyılın sonlarında, Batıcılık ve İslamcılık ile birlikte Türk edebiyatını etkileyen üç temel akımdan biri Milli edebiyat ya da diğer ismiyle Türkçülüktü. Milli edebiyat akımını, Genç Kalemler dergisinin etrafında toplanan Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp'in yanı sıra dönemin önemli sanatçılarına Mehmet Emin Yurdakul, Mehmet Fuat Köprülü, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin ve Mehmet Akif Ersoy örnek verilebilir.

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI:1920'li yıllardan günümüze kadar devam eden dönemi kapsar.Temeli Kurtuluş Savaşı ile Atatürk devrimlerine dayanır. Milli edebiyatla iç içe ve onun devamı niteliğindedir.

Beş Hececiler: Başta aruz ölçüsü kullanmış olsalar da sonrasında tamamen hece ölçüsü kullanmışlardır.Beş Hececiler topluluğu Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy, Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon'dan oluşur.

Yedi Meşaleciler: Batı edebiyatını takip etmek ve özgün şiir oluşturmak amacıyla bir araya gelen Sabri Esat Siyavuşgil, Vasfi Mahir Kocatürk, Yaşar Nabi Nayır, Cevdet Kudret, Kenan Hulusi, Muammer Lütfi ve Ziya Osman Saba'dan oluşur.

Birinci Yeni ya da Garip Hareketi: Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday'dan oluşur. Şiir hayata yaklaştığı sürece başarılıdır, anlayışıyla şiir basitleştirilmiştir.Vezin, kafiye, nazım şeklinde kurallara bağlı kalmamışlardır.Serbest şiiri savunmuşlardır.

1920-60 Arası Toplumcu Şiir: Eserlerini toplum için sanat, anlayışıyla kaleme almışlardır. Fütürizm akımından etkilenmişlerdir. Sanat kaygısı gütmemiş, ölçü süz ve uyaksız yazdıkları şiirlerinde içeriğin önemli olduğunu savunmuşlardır.

Nazım Hikmet, Rifat Ilgaz, Aziz Nesin, Şevket Süreyya Aydemir, Ahmed Arif, Ceyhun Atuf Kansu ve Ercüment Behzat Lav en önemli temsilcilerindendir.

İkinci Yeniler:Şiiri şiir olarak düşünmek gerektiğini savunmuşlardır.Soyut anlatımlara, imgelere ve çağrışım gücüne dayanarak şiirlerini kaleme almışlardır.İlhan Berk, Edip Cansever ve Ece Ayhan en önemli temsilcileridir.

İkinci Yeni Sonrası, 1960-80 Arası Toplumcu Şiir:İkinci Yenilere tepki olarak doğmuştur.Ant dergisi etrafında bir araya gelen Ataol Behramoğlu, İsmet Özel, Süreyya Berfe ve Özkan Mert en önemli temsilcileridir.Marksist ideolojiyi benimsemişlerdir. Eserlerinde direnme, isyan, devrim, insan hakları, işçi sınıfının sorunları, düzen eleştirisi ve yaşama sevinci gibi konuları ele almışlardır.

Erdil Ünsal